

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

SONOSFERA SVIJET ZVUKOVA

**Harmonija i ljepota
u znanosti**

**Beethoven
i uzvišeno**

**Vrijednosti
suvremenog svijeta**

Vječni mladić Ero

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

06 | 2026. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 SONOSFERA - SVIJET ZVUKOVA

David Diez Thale

8 HARMONIJA I LJEPOTA U ZNANOSTI

Dione Alves Teles

12 VRIJEDNOSTI SUVREMENOG SVIJETA

Rein Blumenberg

14 BEETHOVEN I UZVIŠENO

Julian Scott

17 MENDELSSOHOV SAN IVANJSKE NOĆI

Nija Androjna

18 VJEČNI MLADIĆ ERO

Vesna Perhat

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić,
Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branislav Vukajlović, Damir Krivdić

Lektura: Branka Žaja

Tehničko uredništvo:
Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

Uronjeni smo u čitav univerzum zvukova, a izvan granica čovjekove čujnosti prostire se nečujni, raznoliki svijet vibracija koji, unatoč ograničenjima osjetila, katkad možemo naslutiti i doživjeti i u najdubljoj tišini. No, i unutar samog čujnog raspona veliko je bogatstvo zvukova i glasova različitih boja prožetih treperenjima tonova i odjeka. Ova živa i složena interakcija neprekidno se stvara povezivanjem izvora i putanje zvuka s onim koji u određenom stanju svijesti taj zvuk prima.

U svojim životnim traganjima i lutanjima čovjek stalno teži redu, nastoji iz šumova izdvojiti poruke, a u različitim tonovima pronaći sklad suzvučja i pridružiti mu se. Tisućama godina čovjek osluškujе razigrane zvuke prirode, iz vlastitih dubina doziva nedokučive visine, oblikujući svojim poimanjem harmonične muzičke kanone. Tako udahnuje ljepotu u bezvremena glazbena djela koja ne moraju nužno pripadati samo velikanima. Ona mogu izvirati i iz duše svakog naroda ili iz srca neznanih putnika koji su pjesmom povezivali krajeve i ljude, čuvajući sjećanja na velike snove i djela... 🏠

Uredništvo

SONOSFERA

SVIJET ZVUKOVA

David Diez Thale

**Živimo neprestano
uronjeni u sonosferu, u svijet
zvukova koji nas prate kroz cijeli život i
utječu na nas, čak i kad ne obraćamo pažnju na njih.**

Dovoljno je da se na trenutak zaustavimo i osluhnemo: u prirodi sve pjeva, sve vibrira. Postoji glazba u rijekama koje teku, u vodi što izvire, u kiši koja pada, u hućanju brzaca planinskih potoka i neprekidnom kretanju oceana i mora, u puhanju vjetra i cvrkutu ptica...

Što je glazba? Zašto nam stvara osjećaj zadovoljstva? Odakle proizlazi ta potreba za glazbom, toliko vidljiva u njezinoj prisutnosti u svim civilizacijama i kulturama koje su nastanjivale Zemlju? Malo je takvih pitanja na koja su odgovori toliko neodređeni i različiti.

Glazba je univerzalni jezik najrazličitijih izraza: uspavanka, vojna koračnica, narodni ples, popularna melodija, himna ili klasična simfonija.

U svojim korijenima značenje glazbe uvelike se razlikovalo od današnjeg; u davnini se nije shvaćala kao umjetnost zbog umjetnosti same, kao zabava ili razbibriga. Zahvaljujući svojoj magijskoj snazi i moći

prizivanja, glazba je bila instrument za komunikaciju s bogovima i duhovima prirode. Umjetnost općenito, a time i glazba, bila je zlatni most kojim su se spuštali arhetipovi.

Moramo se vratiti grčkoj mitologiji i u njezinim mitovima potražiti objašnjenje božanskog podrijetla glazbe kroz lik Apolona, boga glazbe, pjesništva i lire, u pratnji muza koje ga inspiriraju. Riječ muzika dolazi od grčkog *musike*. Devet muza, nebeskih sestara koje vladaju poezijom, pjesmom, umjetnostima i znanostima, kćeri su Zeusa, oca bogova, i Mnemozine, božice pamćenja. Jedna od njih je Euterpa, zaštitnica muzike, a njezina ljupkost, ljepota i tajanstvene moći blisko su povezane s nebeskim redom i sjećanjem na naše podrijetlo i sudbinu.

Moć zvuka

Pretpostavlja se da zvona na Istoku, jednako kao i sistrum, instrument božice Izide u Egiptu, služe

za prizivanje dobrih duhova i odbijanje onih koji nastanjuju samo mračne kutove jer se boje Sunčeva svjetla. Stare tradicije smatrale su svetima glazbene instrumente i pjesme pomoću kojih čovjek komunicira s bogovima. U četvrtom tisućljeću prije Krista sumerska civilizacija stvorila je himne bogovima zvane *Ersemma*. Svete indijske i kineske knjige preuzimaju ovu tradiciju, a također je možemo vidjeti u *Psalmima Davidovim*, dijelu Starog zavjeta koji je dvije tisuće godina nadahnjivao sakralnu glazbu židovsko-kršćanske kulture.

U mitologijama svih naroda stvaranje univerzuma povezuje se s primordijalnim zvukom. U biblijskoj *Knjizi Postanka* kaže se: *U početku bijaše Riječ*. U indijskim tradicijama prvi zvuk je sveti *Aum* (ili *Om*), zvuk koji odražava stvaranje, održavanje i razaranje manifestiranog univerzuma preko bogova Brahme, Višnua i Šive. U nordijskim tradicijama bogovi stvoritelji Wotan ili Vainamoinen poznaju tajnu runa, magijskih znakova – riječi stvaranja.

Kao što primordijalni zvuk podržava red i harmoniju na nebu (muziku sfera o kojoj govori Pitagora), čujni zvuk, u svojoj muzikalnoj formi, odražava taj red u našem svijetu. Otuda proizlazi važnost orijentalnih mantri kojima se prizivaju snage koje mantre predstavljaju. Svaki zvuk u fizičkom svijetu budi odgovarajući zvuk u nevidljivom i stavlja u pokret određenu skrivenu snagu prirode. Zbog moći koju sadrže pravilno izgovorene mantre ova su znanja uvijek bila posebno čuvana, a pristup njima imali su samo odbačeni učenici.

Iscjeliteljsko djelovanje

Korištenje glazbe u terapijske svrhe, danas poznato kao muzikoterapija, nije novo otkriće. Povjesničarima je dobro poznata činjenica da su narodi poput Sumerana, Babilonaca ili Egipćana koristili glazbu ne samo u ceremonijama, već i u određenim obredima u kojima bi se pomoću odgovarajućih riječi i glazbe bolesniku vraćala ravnoteža. U tom smislu, šamani su oduvijek bili svjesni ogromne iscjeliteljske snage koju posjeduje odgovarajuća glazba, posebno kod uznemirenosti izazvane psihičkom neuravnoteženošću.

Povijesno gledano, Kina je začetnik na ovom polju. Zna se da su klasificirali glazbene instrumente prema njihovoj konstrukciji, materijalu od kojeg su izrađeni i boji zvuka. Svaka od ovih karakteristika određivala je vrstu glazbe primjerenu različitim bolestima. Također, od vitalne je važnosti bio *yin-yang* polaritet različitih tonova, jer su se za svaki poremećaj birali tonovi koji svojom prirodom i polaritetom ispravljaju neravnotežu kod bolesnika.

Grčka psihosomatska koncepcija bolesti objašnjava zašto glazba igra važnu ulogu u zdravlju. Pitagori se pripisuje upotreba glazbe pri liječenju bolesnika. Pitagorejci uče da je glazba psihohigijensko i terapijsko sredstvo za postizanje sklada između tijela i duše jer se u njoj univerzalni zakoni simbolički i praktično manifestiraju preko analognih zakona po kojima su nastale ljestvice, harmonije akorda, odnosi cijelih brojeva...

Ova pisana svjedočanstva nisu ljudska fantazija iz predznanstvenih epoha, već nam govore o istinskom i dubokom znanju. Što zapravo znamo o utjecaju glazbe? Napravili smo puno eksperimenata o njenom blagotvornom, ozdravljajućem ili negativnom utjecaju, ali da bismo te spoznaje mogli primijeniti, nedostaju nam znanja o uzrocima i principima na kojima se ti utjecaji zasnivaju. Znamo da funkcionira, ali ne i zašto. Inteligentan pristup navest će nas da nastavimo potragu za tim izgubljenim znanjima.

Primjena

Glazba utječe na psihobiološko ponašanje čovjeka, životinja i biljaka. Ova činjenica nije prošla neapaženo u našem društvu, spremnom istražiti svaku ekonomsku korist. Prisjetimo se nekih poznatih eksperimenata: dokazano je da glazba stimulira proizvodnju mlijeka kod krava i jaja kod kokoši, i da u staklenicima u kojima svira odgovarajuća glazba biljke uspijevaju bolje i rastu brže. Bachova i indijska glazba na impresivan način stimuliraju rast biljaka, a penjačice se penju prema zvučnicima. U staklenicima s rock glazbom ne događa se isto, biljke imaju manje cvjetova i slabije rastu. Biljke izložene country glazbi razvijaju se na skoro identičan način kao i u staklenicima u kojima nema nikakve glazbe.

Glazba utječe i na čovjeka. Dovoljan dokaz su jednostavni i poznati primjeri poput glazbe u velikim prodajnim centrima. Ambijentalna glazba čini da se kupci sporije kreću i stimulira ih da kupuju više nego što im je potrebno. Nasuprot tome, u vrijeme zatvaranja, življa, animirajuća glazba ubrzava ljude potičući ih da se požure. U tvornicama i naprednim poduzećima puštaju detaljno osmišljene repertoare koji povećavaju učinak i smanjuju umor radnika, posebno u ponavljajućim poslovima koji ne zahtijevaju mentalni napor.

Glazba utječe i na druge aspekte ljudskog ponašanja. Dok u kinu gledamo neki film, na primjer, različita glazba kod gledatelja izaziva različita psihička stanja: napetost, iznenađenje, strah, tugu...

Glazba utječe na disanje: duboko disanje i spori ritam optimalni su za kontrolu emocija i doprinose smirenosti i jasnim mislima. Površno i ubrzano disanje može izazvati raspršenost misli, impulzivno ponašanje, sklonost pogreškama i nezgodama. Brza i glasna glazba izaziva površno i ubrzano disanje. Slušanjem glazbe dugih i sporih tonova pomažemo usporenom i dubokom disanju: gregorijanski korali i ambijentalna glazba obično proizvode ovaj učinak.

Glazba mijenja našu percepciju prostora: pokazalo se da glazba može poboljšati sposobnost mozga u percipiranju fizičkog svijeta i utjecati na način kako doživljavamo prostor oko sebe. U laganoj je glazbi više prostora između tonova nego u brznoj. Ako smo pritisnuti vremenom ili se na neki način osjećamo zarobljeni i zatvoreni, komorna Mozartova glazba može stvoriti osjećaj velikog prostora, kao da se šire fizičke granice našeg boravišta.

Glazba mijenja naš pojam vremena: postoji glazba koja će usporiti ili ubrzati naš ritam. Kada vježbamo, glazba može povećati našu vitalnost. Živahna glazba, koja se ritmički ponavlja, ubrzava korak. Klasična i barokna glazba izazivaju smirenije ponašanje.

Glazba osnažuje pamćenje i razumijevanje: slušanje lagane glazbe jednostavnog ritma (Mozart, Vivaldi) pomaže mnogima da duže zadrže koncentraciju. Slušanje barokne glazbe za vrijeme učenja povećava sposobnost pamćenja. Jedna je studija otkrila da glazbeno obrazovanje poboljšava razumijevanje

stranih jezika i matematike te općenito akademsku uspješnost jer povećava kreativnost i društvene sposobnosti.

Očito je da glazba utječe na nas na mnogo različitih načina. Također treba spomenuti da se pretvorila u zajednički jezik modernog svijeta. Ljudi trenutno troše više novaca, vremena i energije na glazbu nego na knjige, filmove ili sport. Najpopularniji idoli našeg doba su pjevači ili glazbeni sastavi. Svakodnevna komunikacija i trgovina zasnivaju se prije svega na upotrebi glazbenih modela. Zbog toga moramo obratiti više pažnje na ono što slušamo.

Komponente glazbe

Ritam prodire u našu fizičku prirodu. Ritmički udarci bubnjeva ili ritam plesne glazbe utječu na kucanje srca proizvodeći emocionalni učinak. Ekstremno ritmična moderna glazba utječe na motorički sustav i otupljuje osjetilne živce.

Melodija utječe na našu emocionalnu prirodu. Melodije koje izražava narodna glazba neke zemlje odražavaju radost, patnju i nadu ljudi. Kao primjer možemo navesti Konfucijevo učenje: *Glazba izvire iz ljudskog srca. Kada su dirnuti osjećaji, oni se izražavaju zvukovima; kad zvukovi poprime konačne oblike, dobivamo glazbu. Tako je glazba miroljubive i napredne zemlje spokojna i radosna, a vlast joj je uređena; glazba nemirne zemlje odaje nezadovoljstvo*

i žučljivost, a glazba zemlje u raspadu otkriva patnju i žudnju za prošlošću, a narod je tjeskoban. Tako vidimo da su glazba i vlast izravno povezani.

Harmonija dotiče najuzvišenije izraze naše mentalne i emocionalne prirode. Jasan primjer glazbe utemeljene na harmoniji je klasična glazba čiji utjecaj stvara najfinije osjećaje koji se povezuju s idejama jedinstva, bratstva i razumijevanja. Zbog toga je ovaj tip glazbe temeljan u obrazovanju.

Platon u *Državi* objašnjava da postoje negativni, štetni tonaliteti i akordi koji karakter čine slabim, vode u mekuštvo, opijenost i tromost, lijenost, ravnodušnost, hrane melankoliju, potištenost, strah, nesigurnost, sklonost inerciji i strah od neuspjeha. Nasuprot tome, Platon preporučuje one melodije koje daju snagu i vode mudrosti i skromnosti, uzdižu srce pripremajući ga za velike pothvate, čineći da bude sigurno u sebe, sretno, aktivno i radosno. Nema sumnje da je Platon znao da glazba može biti izuzetno sredstvo transformacije, oplemenjivanja i usavršavanja ljudskog bića.

Pitagorejci su podučavali da čovjek mora naučiti otkrivati zakone univerzalne harmonije i uspostaviti je u svom vlastitom biću. Ako čovjeka gledamo kao jedinstvo tijela, emocija i uma, on je, simbolički govoreći, poput osjetljivog instrumenta sačinjenog od različitih struna koje moraju uvijek biti spremne aktivno sudjelovati u velikoj simfoniji života.

Sa španjolskog prevela: Sandra Marinac

HARMONIJA I LJEPOTA U ZNANOSTI

Dione Alves Teles

Težnja za znanjem nije impuls drugačiji od onog koji potiče duhovnu potragu; oboje proizlazi iz iste želje za razumijevanjem sebe i svijeta. ~ Schrödinger

Na prvi pogled može se činiti neobičnim povezivati harmoniju i ljepotu sa znanostu, posebno zato što znanost uglavnom povezuje s racionalnošću i metodološkom strogošću. Međutim, shvaćanje ovih estetskih elemenata kao mogućih etičkih alata i poticaja za dublje razumijevanje ljudske duše pruža mogućnost bogate i potrebne rasprave.

Iako povezivanje znanosti i ljepote nije baš uobičajeno, mnogi znanstvenici – matematičari, fizičari, biolozi – uviđaju da estetska dimenzija ima temeljnu ulogu u znanstvenom procesu. Za mnoge istraživače lijepo znanstveno objašnjenje nije samo poželjno, već je i potrebno jer upućuje na postojanje temeljnog reda u prirodi i otkriva harmoniju koja potvrđuje da postavljena teorija odražava pravu prirodu stvarnosti.

Albert Einstein, na primjer, njemački fizičar koji je teorijom relativnosti transformirao znanost, u svojim je tekstovima isticao da teorija treba biti "jednostavna i lijepa" kako bi mogla biti istinita. Isto tako, britanski fizičar Paul Dirac, jedan od osnivača kvantne mehanike, tvrdio je da je "matematička ljepota" često pouzdanija od samog početnog eksperimentiranja. Dirac je otišao toliko daleko da je birao jednadžbe zbog njihove elegancije prije nego što bi znao odgovaraju li fizičkoj stvarnosti. Einstein je govorio: "Najljepša stvar koju možemo osjetiti jest ono tajanstveno. To je izvor svake istinske umjetnosti i svake znanosti".

Od antičkih vremena filozofija je nastojala razumjeti istinu, etiku i smisao postojanja. Platon i Pitagora, svaki na svoj način, smatrali su ljepotu i harmo-

niju izrazima božanskog i putevima približavanja ljudskoj duši. Za njih, ljepota ne samo da očarava, već je i put prema otkrivanju dubokog reda u kozmosu.

Prema Platonu i Pitagori, razumijevanje stvarnosti pojedincu ne daje samo znanje, već i budi odgovornost: onaj tko opaža red u kozmosu, pozvan je odražavati taj red u vlastitom životu. Dakle, i u znanosti i u filozofiji ljepota i harmonija postaju sredstva unutarnje transformacije jer približavaju ljudsku dušu najvišoj istini.

Na taj način, kada govorimo o harmoniji i ljepoti u znanosti kao sredstvima etike i približavanja ljudskoj duši, vraćamo se vrlo drevnoj tradiciji: znanost, koja otkriva red i ljepotu svijeta, postaje nešto više od pukog tehničkog instrumenta; postaje način etičkog formiranja, kultiviranja vlastite biti i približavanja najdubljem dijelu ljudskog bića.

Harmonija u znanosti

Geometrija je emanacija božanskog uma. Upravo to čini astronomiju najljepšim dijelom filozofije: ona otkriva sklad svijeta. ~ Kepler

U znanosti se harmonija često izražava u obliku uzoraka: simetrije, pravilnosti, proporcija i zakona čineći tako svijet razumljivim. Klasičan je primjer periodni sustav elemenata: organiziranjem elemenata prema ponavljajućim svojstvima otkriva se unutarnji red materije. Ova harmonija također podrazumijeva jednostavnost: teorije se smatraju elegantnima kada s malo principa mnogo toga objašnjavaju i logički se uklapaju u već postojeće dokazane teorije.

Ideja harmonije oduvijek je imala važnu ulogu, kako u znanosti tako i u filozofiji. Ona ne služi samo kao potvrda da je nešto "lijepo", već i da su misao, teorija ili djelovanje u ravnoteži. U prošlosti se harmonija smatrala mjestom susreta znanja, etike, pa čak i najdubljih dimenzija ljudske duše. Platon je, na primjer, u svom dijalogu *Timaj*, u kojem govori o podrijetlu svemira, prirodi čovječanstva i kozmosa, ustvrdio da je stvoritelj svijeta učinio svemir "lijepim i uređenim" (29a–b).

***Geometrija je emanacija božanskog uma. Upravo to čini astronomiju najljepšim dijelom filozofije: ona otkriva sklad svijeta.
~ Kepler***

Za Platona, ljepota i dobrota idu zajedno: ono što je dobro oblikovano i proporcionalno, također je moralno uzvišeno. Matematika, posebno proučavanje proporcija, treba pomoći duši da se udalji od kaosa i približi istini. Harmonija nije samo fizička manifestacija, već i put unutarnjeg formiranja. Uređenost svijeta izravno je povezana s moralom i duhovnošću.

Platon u svom djelu *Država* također objašnjava da matematika pomaže duši da se "uredi", jer razvija njezinu sposobnost percipiranja odnosa, simetrija i univerzalnih zakona. Razumijevanjem harmonije stvari duša također postaje skladnija. Predodžba o tome što je pravilno, proporcionalno i shvatljivo, dušu pri-

bližava istini. Nered je, s druge strane, udaljava od istine.

Ideja harmonije se izravno obraća ljudskoj duši. Pruža osjećaj da svijet ima smisao i da u njemu možemo pronaći svoje mjesto. Kada opažamo harmoniju u stvarima, bilo u znanstvenoj teoriji, umjetničkom djelu ili u ljudskim stavovima, osjećamo mir i povezanost jer harmonija stvara vezu između racionalnog znanja, ljudskih vrijednosti i emocionalnog života.

Harmonija je u rezonanciji s kvalitetom našeg unutarnjeg života. Ona pruža duhu iskustvo smisla, osjećaj da je svijet razumljiv i da naš vlastiti unutarnji svijet može odražavati taj red. Kada prepoznamo tu podudarnost između vanjskog i unutarnjeg, postajemo otvoreniji: približavamo se drugima, postajemo humaniji i razvijamo sposobnost prihvaćanja i razumijevanja te smo spremniji na vlastitu transformaciju.

Ljepota u znanosti

Znanstvenik ne proučava prirodu zato što bi bila korisna; proučava je jer u njoj pronalazi zadovoljstvo, a zadovoljstvo pronalazi jer je lijepa. ~ Poincaré

Znanstvena se teorija smatra lijepom kada na jednostavan, pronicljiv i neočekivan način otkriva unutarnju strukturu stvarnosti. To budi osjećaj koji je istovremeno intelektualan i ljudski: prepoznavanje da u svijetu postoji smisao. Kada govorimo o ljepoti unutar znanosti, ne koristimo taj pojam metaforički ili dekorativno. "Ljepota" ovdje znači nešto što budi jasnoću, zadivljenost i duboko razumijevanje.

Iako povezano, to se iskustvo razlikuje od pojma harmonije koja podrazumijeva proporciju, ravnotežu i red. S druge strane, ljepota je obično prvi dojam, prvi bljesak koji nas poziva na pažljiviji pogled. Budi želju za upo-

Znanost uzdiže ljudski duh i usklađuje naše djelovanje s prirodnim poretom. ~ Heisenberg

znavanjem nečega što zaslužuje dublje razumijevanje.

Ljepota je sposobna izazvati osjećaj koji navodi znanstvenika (ili bilo koju osobu) da dublje zaroni u istraživanje, pažljivo ispita stvari, formuliра hipoteze i nastoji razumjeti razloge koji stoje iza određenog uzorka, određenog reda ili elegancije. To je unutarnja promjena fokusa pažnje koja dovodi do pažljivijeg promatranja pojava, mjerenja, analiziranja, testiranja. Metaforički, to znači promišljanje, traženje značenja, uočavanja veza koje su u početku nevidljive.

Za znanost je ljepota polazište, prvi utisak. Harmonija je kasnija faza, organiziranija i racionalnija. Dakle, iako povezane, ljepota i harmonija nisu isto: prva izaziva težnju za znanjem, a druga smješta to znanje unutar shvatljivog reda.

U filozofiji su pojmovi ljepote i harmonije usko povezani. Za mnoge mislioce, od Platona do filozofa prosvjetiteljstva, ljepota se shvaća kao neposredno iskustvo, nešto što izravno utječe na percepciju, izaziva divljenje ili čuđenje. To je doživljaj osjetila, nešto što percipiramo i prije nego što o tome razmislimo.

Bliskost s ljudskom dušom

Znanost uzdiže ljudski duh i usklađuje naše djelovanje s prirodnim poretom. ~ Heisenberg

U klasičnoj filozofiji ljepota i harmonija nisu samo estetske kvalitete; one imaju formativnu ulogu jer odgajaju osobnost i približavaju ljudsku dušu višim vrijednostima. Ljepota prva dopire do osjetila i budi divljenje i poštovanje. Ona izaziva ono što Platon naziva *thaumazein*: čuđenje koje sprječava skretanje pažnje s onoga što zaslužuje pažnju.

To je isto što i divljenje, duboka zanesenost; potraga za znanjem zbog potresenosti duše. Taj početni sraz izaziva unutarnje otvaranje i potiče na razmišljanje o tome što je dobro, pravedno i istinito. Tako ljepota postaje etički poziv: senzibilizira i priprema dušu za prepoznavanje viših vrijednosti.

Zaključak

S druge strane, harmonija predstavlja prijelaz od tog početnog osjećaja do dubljeg razumijevanja. U pitagorejskoj tradiciji harmonija označava proporciju i red, kako u kozmosu tako i unutar same duše. Za Platona, etički je život upravo onaj u kojem je duša "dobro harmonizirana", kojoj su razum, emocije i želje u ravnoteži (*Država*, 443d–e). Dakle, harmonija ne djeluje samo kao estetski princip, već i kao model unutarnje organizacije: kada naučimo prepoznavati harmoniju u stvarima – u matematičkim odnosima, glazbi, prirodi, znanosti – sama duša uči tražiti ravnotežu, umjerenost i pravdu.

Na taj način, ljepota otvara put, a harmonija ga produbljuje. Ljepota pokreće, nadahnjuje i budi; harmonija organizira, stabilizira i usmjerava. Kada se obje povežu, postaju etički instrumenti jer potiču čovjeka da napusti kaos, podigne pogled i uskladi svoj život s osjećajem reda i smisla. Ovaj se proces također pojavljuje i u znanosti: teorije koje se smatraju lijepima i harmoničnima teže ujedinjenju, logičkoj povezanosti i usklađenosti te poštuju složenost stvarnosti, što kod istraživača razvija etički odnos prema znanju.

Dakle, i ljepota i harmonija su poput mosta između ljudske percepcije i etičkog života, približavajući pojedinca idealu moralne i etičke dosljednosti, dostojanstva i unutarnje dubine. Kroz to estetsko i duhovno iskustvo, ljudska bića uče usklađivati svoje osjećaje, misli i djela, usmjeravajući ih prema općem dobru. Na taj način, ljepota prestaje biti puki ukras i preuzima formativnu ulogu, odgaja savjest i jača karakter.

Konačno, harmonija i ljepota omogućuju znanosti da prestane biti hladno ili isključivo tehničko područje i postane put ponovnog povezivanja s univerzalnim vrijednostima: ravnotežom, mjerom, proporcijom i jedinstvom. U konačnici, ona djeluje kao most između našeg racionalnog i emocionalnog života, ujedinjujući znanje, etiku i ljudskost.

Stoga, razumjeti ulogu harmonije i ljepote u znanosti znači prepoznati da nije riječ samo o kriterijima estetike i metodologije, nego o idealu koji prožima povijest mišljenja i usmjerava potragu za istinom razvijajući tako odgovornu, lijepu i duboko ljudsku znanstvenu praksu.

Ovakav način razmišljanja, iako drevan, ponovno se pojavljuje u modernoj znanosti. Fizičari poput Einsteina i Diraca tvrdili su da su jednostavne, elegantne i harmonične teorije vjerojatno istinitije. Za njih priroda ne djeluje na kaotičan način, već slijedi jedinstvene obrasce. Težnja za harmonijom može razvijati etičke stavove, poput intelektualne iskrenosti, jasnoće i točnosti. Ako znanost traži red, njezini praktičari također moraju djelovati s integritetom.

Dakle, harmonija i ljepota nisu samo teorijski koncepti: za Platona su to načini formiranja duše. Vjerovao je da ono što je istinski lijepo budi u ljudskim bićima želju za dobrotom i mudrošću. Možemo reći da je Platonov filozofski lanac Dobra sastavljen od ljepote, reda i istine. 🏛️

VRIJEDNOSTI SUVREMENOG SVIJETA

Rein Blumenberg

Je li moguće vratiti čovjeka plemenitijem i istinski ljudskom životu? Zanimljiv je sljedeći primjer kako primjena vrijednosti utječe na probleme suvremenog svijeta. U New Yorku su osamdesetih godina prošlog stoljeća pokazatelji nasilja (broj ubojstava, djelovanja bandi, trgovina drogom, krađe, grafiti itd.) dosegli najvišu razinu u 20. stoljeću. Međutim, tijekom devedesetih godina isti ti pokazatelji nasilja naglo su pali. Što se dogodilo? Kako se to postiglo?

Sve je započelo skromnim eksperimentom koji je kasnije nazvan "Teorija razbijenih prozora". Prema toj teoriji, ondje gdje su dopušteni nered, gomilanje smeća i nepoštivanje zakona, stvaraju se uvjeti koji postaju plodno tlo za epidemiju nasilja. Na početku eksperimenta odabran je mali dio problematične četvrti u kojoj su zgrade obnovljene, razbijeni prozori popravljeni, napuštena vozila uklonjena, a okolni parkovi i igrališta uređeni. Nakon što su rezultati pokazali iznenađujući pad nasilja, vlasti i pokrovitelji podržali su proširenje projekta na cijele četvrti, pa čak i na stari gradski metro koji se dotad smatrao beznadnim slučajem.

Zapravo, ta ideja nije nova. Još prije dvadeset i četiri stoljeća Platon je istraživao temelje individualne i kolektivne etike učeći da se one u svojoj suštini ne razlikuju i da primjena etike na kolektivnoj razini postaje politika. U dijalogu *Menon (O vrlini)* Platon kroz lik Sokrata postavlja važna pitanja: *Može li se vrlina naučiti? Kako je poučavati? Tko je može poučavati?* Zaključio je da se vrlina ne može poučavati poput praktičnih vještina, primjerice tkanja, gradnje ili sviranja instrumenta. Štoviše, nije zajamčeno da će čovjek koji posjeduje vrline svoje vrline prenijeti na druge, što pokazuje primjer Perikla i njegovih sinova.

Prema Platonu, vrlinom se ne može upravljati rukama fizičkog tijela, kao u ranije spomenutim praktičnim vještinama, nego se, slikovito rečeno, njome mora upravljati rukama duše jer je vrlina sama bit ljudske duše. Stoga, potrebno je samo probuditi sjećanje ili reminiscenciju na vrlinu. Dakle, ne radi se toliko o učenju vrline, koliko o buđenju sjećanja i podsjećanju na to da smo ljudska bića čiji je zadatak razvijati vrline, latentne moći same duše. One nam omogućuju ispravnu prosudbu i ispravan odnos prema višim vrijednostima, umjesto precjenjivanja prolaznih materijalnih dobara čiju potrebu dijelimo sa životinjskim svijetom.

Vraćajući se na početni primjer o epidemiji nasilja u New Yorku, u svjetlu Platonove misli, uvidamo da su estetske i higijenske promjene koje su tamo uvedene podsjetile stanovnike na njihovo dostojanstvo i temeljnu ljudsku prirodu. U tom zanimljivom građanskom eksperimentu, koji je obuhvatio zajednicu od nekoliko milijuna ljudi, nije se podučavala

etika, nisu se držala predavanja kriminalcima, marginaliziranima kao ni mirnim građanima, nego su provedene promjene koje su uvele novo vrednovanje stvari i okruženja, a pojedinci su stavljeni u nove uvjete koji su im omogućili povratak njihova ljudskog dostojanstva.

Možemo spomenuti i renesansu kao veliki povijesni primjer i temeljnu ulogu estetike i higijene u tako radikalnoj i teškoj promjeni kakav je bio prijelaz iz loših srednjovjekovnih uvjeta života u moderno doba. U tim i mnogim drugim primjerima vidimo njihovu važnu ulogu u buđenju sjećanja ljudskih bića i pobjedi nad velikim čovjekovim neprijateljem – zaboravom naše istinske prirode, vrline i unutarnje ljepote.

Estetske forme i sadržaji mogu biti vrijedni alati u nastojanju da probudimo sjećanja ili reminiscenciju na individualne i kolektivne vrline.

Primjerice, istraživanja na području muzikoterapije pokazala su da određene glazbene forme negativno djeluju na čovjeka, potiču nasilje i udaljavaju ga od zdravlja, ravnoteže i vrlina. Glazbeni oblici koji naj snažnije izazivaju reminiscenciju nadahnuti su zvukovima prirode, folklorom ili sakralnom umjetnošću. Slično vrijedi i za slikarstvo, ples i kazalište u kojima određene forme potiču reminiscenciju vrline, dok druge, nažalost prevladavajuće u današnjem svijetu, potiču nasilje.

Što se tiče sadržaja, odnosno tema, one bi se trebale baviti interesima ljudske duše na koje nas se želi podsjetiti, a ne fizičkog tijela koje se danas toliko koristi i promiče. Nažalost, u drugoj polovici 20. stoljeća teme koje zanimaju i jačaju dušu sustavno su uklonjene iz nastavnih planova i programa, što je jedan od glavnih uzroka dekadencije i ozbiljnih problema koji nas guraju u novi srednji vijek.

Današnji ubrzani ritam života nije napredak, kako ga se želi prikazati, već slobodan pad. Trebamo se vratiti temama važnim za reminiscenciju duše, onima koje omogućuju povratak našoj moralnoj prirodi, kao što su:

- odnos prema svetome
- besmrtnost duše
- smisao života
- upoznavanje samoga sebe
- ljubav
- život
- svijest i savjest
- ponašanje
- odluke
- uzori koji nas vode

U suvremenoj umjetnosti upravo su te teme često zapostavljene, ostavljajući iza sebe duhovno osiromašene pojedince, bez unutarnje snage i karaktera.

Vidjeli smo najvažnije aspekte estetike, a sada ćemo vidjeti aspekte higijene. Pod tim pojmom podrazumijevam red, održavanje i čistoću. Iako se čine materijalnijima od aspekata estetike, imaju veliku moć i usudio bih se reći da su preduvjet u formiranju svakog čovjeka u umijeću dobrog življenja.

Velika opasnost koju pritom treba izbjeći jest upadanje u rutinu i automatizam koji vode zaboravu i nesvjesnosti. Ne smijemo zaboraviti da je glavni cilj tih praksi potaknuti reminiscenciju duše na vrlinu.

Kroz povijest su svi veliki učitelji, čiji su životi bili primjeri vrline, ostavili dva važna savjeta za postizanje uspjeha: imati malo stvari o kojima se treba brinuti i odnositi se prema njima s pažnjom i ljubavlju kao da su živa bića. Također, pomaže njegovanje smirenog i dostojanstvenog odnosa prema materijalnim stvarima, što nas oslobađa stresa. Kultura "upotrijebi i baci" pridonijela je globalnoj dehumanizaciji modernih društava, gdje prijateljstva traju jedan dan, ljubavi jedan vikend, a obitelji ne traju ni toliko dugo da vide mladenačku dob svoje djece.

Kao što je prije pet stoljeća povratak klasičnim izvorima potaknuo pojavu renesansnog pokreta poznatog kao humanizam, koji nas je izvukao iz srednjeg vijeka, tako se i danas moramo vratiti klasicima kako bismo probudili novu renesansu. 🏛️

Sa španjolskog preveo: Franco Špigić

BEETHOVEN I UZVIŠENO

Julian Scott

Čitajući o Beethovenovu životu, sjetio sam se da se za sumerskog heroja Gilgameša govorilo da je bio dvije trećine božanskog porijekla, a jednom trećinom čovjek. Ta ljudska trećina u njemu oblikovala je težak karakter s kojim nije bilo lako živjeti. Kada slušamo Beethovenovu glazbu, *Treću simfoniju „Eroicu“*, *Carski klavirski koncert*, *Patetičnu sonatu*, *Appassionatu* i *Mjesečevu sonatu*, što su samo neka od njegovih najslavnijih djela, možemo prepoznati njegov "božanski" dio. Kada čitamo trilogiju Johna Sucheta¹ o Beethovenovom životu, ili bilo koju Beethovenovu biografiju, prepoznat ćemo njegovu ljudsku stranu koja je ponekad bila nepodnošljiva čak i njegovim najbližim prijate-

ljima. Ovom prilikom sagledat ćemo oba ova aspekta i razmotriti što nam to govori o umjetnosti, umjetniku, idealizmu, čovječanstvu i životu uopće.

Za one kojima su Beethoven i njegova glazba nepoznati, evo nekoliko detalja o njegovom životu i djelu.

Ludwig van Beethoven rođen je 1770. godine u Bonnu, na obalama veličanstvene rijeke Rajne, u sjeni brda Drachenfels², baš tamo gdje se, prema legendi, odigrala borba između Siegfrieda i zmaja. Od najranijih je dana mladog Beethovena privlačila ova uzvisina. Divio se

¹ *The Last Master: a fictional biography of Ludwig van Beethoven*, by John Suchet. Warner Books, 2000.

² Drachenfels ("Zmajeva stijena") je prema legendi o Nibelunzima brdo u kojem se sklonio zmaj kojeg je usmrtio junak Siegfried.

njenoj strmovitoj i nadvisujućoj prisutnosti, možda predosjećajući moć glazbe koju će kasnije stvarati.

Bio je dijete drugačije od drugih, što je njegov djed, također Ludwig, glavni dvorski glazbenik (*Kapellmeister*) u Bonnu, prepoznao kao znak sudbine. To je uznemiravalo njegove roditelje, naročito njegova razuzdanog oca, također dvorskog glazbenika, koji je svoj talent nažalost potrošio po lokalnim krčmama. Kad mu je ponestalo novca, odlučio je podučavati svoga sina da poput Mozarta postane čudo od djeteta. Kada bi se u ranim jutarnjim satima vraćao iz krčme, budio bi ga i tjerao da satima bez prestanka vježba. Ludwig se izdvajao i u školi, zbog čega je često patio.

U svim neprilikama u djetinjstvu pomagala mu je njegova odlučna, čak nepokolebljiva volja, kao i uvjerenje da mu je predodređeno postati velikim glazbenikom. Također, tijekom cijelog života bio je inspiriran sjećanjem na svoga djeda koji se prema njemu ophodio s posebnom pažnjom i ljubavlju, no umro je kada je Ludwig imao samo tri, četiri godine.

Jednako je bio odlučan u namjeri da ne postane dvorski glazbenik, već da gradi svoj put, kao što je to nastojao Mozart. Čim su mu to okolnosti omogućile, otputovao je u Beč, tadašnju glazbenu prijestolnicu Europe. Ondje se kratko susreo s Mozartom čiji je savjet zapamtio za cijeli život: "Jednostavne teme su najbolje." Primjer ovih jednostavnih tema možemo čuti u *Adagiu* (2. stavak) njegove *Patetične sonate*.

Ovdje je zanimljivo primijetiti da je za nekoga tko je prijemčiv dovoljan jedan kratak susret i jedan jedini savjet da ga prati do kraja života i ostavi neizbrisiv trag.

U Beču je stekao pokroviteljstvo nekoliko aristokrata, kao što su princ Lichnowsky, princ Lobkowitz i carev brat, nadvojvoda Rudolph.

Cijenio je ideale Francuske revolucije, što je bio razlog za njegovu prvobitnu podršku Napoleonu koji je u to vrijeme osvajao Europu. U tom "skromnom Korzikancu" vidio je nekoga tko vodi ljude u novo doba, nekoga tko će ukinuti sve nejednakosti klasnog sustava i povesti svijet tamo gdje će "svi ljudi biti braća", kao što kažu stihovi *Ode radosti* na kraju njegove *Devete simfonije*. No, nakon Napoleonove krunidbe, Beethoven je razočaran povukao posvetu svoje *Treće simfonije* Bonaparteu, posvećujući je na kraju princu Lobkowitzu.

Najsretniji je bio u društvu glazbenika s kojima se nalazio u taverni *Labud*. Nekoliko prijatelja pomagalo mu je i u glazbenom radu i u praktičnim aspektima života, no on je prema njima često bio grub i drzak. Jednako se tako odnosio prema svojim dugogodišnjim slugama i stanodavcima, čiji bi se ostali stanari često

Naslovna stranica rukopisa Treće simfonije (*Eroica*) s Napoleonovim imenom koje je Beethoven prekrizio

žalili na njegovu naviku da noću svira klavir i udarcima noge prati ritam glazbe.

Preokret u Beethovenovom životu dogodio se dok je boravio u Heiligenstadtu, gradiću u blizini Beča, u koji se preselio s namjerom da sklada. Upravo tamo postaje svjestan da njegova gluhoća rapidno napreduje. Ta ga je činjenica bacila u očaj, prije svega zbog učinka na njegovo bavljenje glazbom. I zaista, uskoro više nije bio sposoban ni svirati ni dirigirati. Ipak, ono najgore nije se dogodilo: i dalje je bio u stanju skladati jer je u mislima, unutarnjim sluhom mogao čuti glazbu i zapisati je. Na kraju mu za skladanje više nije bio potreban ni klavir.

U dubini očaja piše svoju oporuku zvanu *Oporuka iz Heiligenstadta*. Većina teksta ne odnosi se na raspolaganje njegovom oskudnom imovinom, već na iskaz njegove ljubavi prema čovječanstvu i na to da su ga pogrešno smatrali "mizantropom". U oporuci to pripisuje gluhoći zbog koje je izbjegavao ljude jer nije bio u stanju komunicirati s njima.

Osvrnuo bih se na kontrast između njegove uzvišene glazbe i često nesusnog karaktera. Čitajući o njegovom životu, nekoliko puta sam se zapitao zašto su njegovi prijatelji i meceni ostajali uz njega. Čini se da se oni nisu samo divili njegovoj glazbi, već su prema njemu gajili iskrenu ljubav i naklonost unatoč njegovim čestim ispadima grubosti, nerazumnosti, a ponekad čak i okrutnosti. Došao sam do zaključka da razlog leži u tome što su u uzvišenosti Beethovenove glazbe znali prepoznati istinski izraz njegove duše, duše ispunjene ljepotom i ljubavlju prema čovječanstvu. Budući da su ga dobro poznavali, mogli su uočiti da se iza grube vanjštine krije puno bolji čovjek, zbog čega su mu opraštali mnoge mane.

Nakon susreta s Beethovenom, pjesnik Goethe napisao je svojoj ženi: "Danas sam upoznao skladatelja Beethovena. Nisam nikad sreo žustrijeg, duhovnijeg,

dubokoumnijeg umjetnika. Potpuno mogu razumjeti zašto mu se svijet toliko divi." Sljedećeg dana, nakon drugog susreta, napisao je: "Beethovenov talent me zapanjuje. On svira izuzetno. Nažalost, posjeduje apsolutno nekontroliranu osobnost. Iskreno, on nije u krivu kada svijet smatra nepodnošljivim, ali svojim postupcima ne čini ga nimalo ugodnijim mjestom ni za sebe ni za druge. Istodobno zaslužuje veliki oprost i veliko sažaljenje jer njegova gluhoća sve više napreduje."

Mislim da je Goethe to dobro izrazio. Neki geniji, poput samog Goethea i skladatelja Haydna, bili su poprilično uravnotežene osobnosti, dok drugi, poput Beethovena, nisu. Vratimo se opet na "dvije trećine božanskog i jednu trećinu ljudskog". Kada je u pitanju ljudski dio, neki se s njim nose bolje od drugih, a neki se bore s težim životnim okolnostima.

Što li je Beethoven mislio o drugom geniju, Goetheu? Evo njegova pomalo oštrog komentara izdavaču, nakon što je vidio kako se Goethe klanja carici (što je sam Beethoven odbio učiniti): "Goethe se previše oduševljava dvorskom atmosferom, mnogo više nego što to priliči jednom pjesniku. Kako se onda po tom pitanju mogu kritizirati drugi virtuozi, kada čak i pjesnici, koje treba smatrati jednim od najistaknutijih učitelja nacije, pred tim sjajem zaboravljaju sve ostalo?"

Što se njegove glazbe tiče, koristio sam izraz "uzvišena", jer vjerujem da najbolje obuhvaća njezinu kvalitetu. Beethoven se u svom životu susretao s mnogim problemima, ne samo s gluhoćom, već i s razočaravajućim ljubavnim vezama, obiteljskim problemima... Ipak, smatram da se ništa od svega toga ne osjeća u njegovoj glazbi. Prije će biti da je skladajući "bježao" i od svojih problema i od svoga karaktera. U glazbi se susretao sa svojom dušom. Odlazio je u neko "glazbeno nebo" gdje je slušao glazbu koju je potom prenosio u svoja djela.

U njegovoj glazbi čujemo sve vrste emocija, ali sve su one oslobođene bilo kakve prizemnosti ili nečistoće. Radi se o herojskim, plemenitim emocijama, u njima ima ljepote, mistike, čak i magije; u njima ima nježnosti, ljubavi u najvišem smislu, slika mirnih potoka i snažnih oluja. Ima radosti, žustrine i veselja.

Ova glazba, koju je uzvišena Beethovenova duša darovala čovječanstvu, zaista je imala preobražavajući učinak, možda i na milijune ljudskih bića. Jednom je prilikom izvođenja njegove *Pete simfonije* (one s čuvenom uvertirom) jedan vojni veteran spontano ustao i, ne mogavši se suzdržati, uzviknuo "Živio car!" (Bilo je to vrijeme nakon oslobođenja Beča i poraza Napoleona.) Mnogi su pojedinci pisali o tome kako im

je Beethovenova glazba doslovno spasila život upravo zbog svoje poruke trijumfa nad poteškoćama.

Jorge Angel Livraga jednom je napisao: "Umjetnost bez poruke je kao omotnica bez pisma." Koja bi, dakle, bila Beethovenova poruka? Po navodima Sucheta, Beethoven je govorio: "Moja glazba podučava što je život." Iz racionalne perspektive, ovo može zvučati neodređeno, ali je vrlo duboko. Život se ne može staviti u kutiju, on jest i nalazi se posvuda i u svemu. Beethoven nije mislio samo na fizički život, nije mislio čak ni na energiju života. Kako navodi John Suchet, jednom je rekao: "Ja ne opisujem prirodu, ja je zvukom stvaram", dok je drugom prilikom izjavio: "Ne radi se samo o notama, već o tome što se krije iza njih." Slično tome, život nije samo fizička priroda, život je ono što se nalazi iza nje. Pa tako, kada piše *Pastoralnu simfoniju* (Br. 6), Beethoven pjev ptica ne oponaša flautom ili pikolom, već nam prenosi sve ono što se nalazi iza tih zvukova. Platon je kritizirao "imitirajuću umjetnost" i mislim da bi se Beethoven složio s njim. Nije oponašao, nego je stvarao uz pomoć, kako je sam priznao, svoje muze – jedne od onih muza koje su stari Grci prikazivali kao devet pratilja Apolona, velikog boga glazbe i ljepote, a koje su hindusi prikazivali u obliku nebeskih Gandharva.

Nitko od nas ne može skladati glazbu poput Beethovenove, ali zahvaljujući njegovim herojskim naporima da daje oblik onome što je nosio u sebi, svi možemo putovati u boravište duše i doživjeti ljepotu, tajanstvenost, čaroliju, slavu i spokojnu radost tog "glazbenog neba". ♪

S engleskog prevela: Jasna Sekulović

MENDELSSOHN SAN IVANJSKE NOĆI

Nija Androjna

Godine 1826. sedamnaestogodišnji Felix Mendelssohn pročitao je Shakespearovu komediju *San Ivanjske noći* i odmah potom napisao istoimenu skladbu u formi koncertne uvertire. George Grove, poznati glazbeni pisac toga vremena, opisao je uvertiru kao “najveće čudo rane zrelosti koje je svijet glazbe ikada doživio”.

Premijera uvertire izvedena je ubrzo nakon toga, 20. veljače 1827. godine u pruskom gradu Stettinu (Szczecin u današnjoj Poljskoj). Mendelssohn je upravo bio napunio osamnaest godina. Da bi stigao na koncert, na kojem se po prvi put predstavio javnosti, putovao je po snježnoj mećavi sto trideset kilometara.

Po narudžbi pruskog kralja Friedricha Wilhelma IV., šesnaest godina nakon uvertire i samo nekoliko godina prije smrti, Mendelssohn je skladao programsku glazbu za cijelu komediju. Kao međuigru između četvrtog i petog čina napisao je svima nam poznatu *Svadbenu koračnicu*.

U Shakespearovo doba, vrijeme oko Ivanjske noći (23. lipanj) bilo je ispunjeno velikim slavljima. Prema starim običajima, ljudi su slavili plodnost povezanu sa žetvom, a istovremeno je to bilo vrijeme udvaranja i vjenčanja. Upravo vjenčanje atenskog kralja Tezeja i Hipolite čini okvirnu priču *Sna Ivanjske noći* u kojoj se prepliću i nesvakidašnje dogodovštine četvero zaljubljenih mladih.

Ivanjska noć je noć ljetnog solsticija, a korijeni slavlja sežu daleko u prošlost. Možda upravo to ovoj priči daje čarobni dodir: u događaje se upliću vile i vilenjaci koji zapetljavaju sudbine naših junaka. U Mendelssohnovoj se uvertiri, odmah nakon početnih akorda, mogu čuti sitni koraci šumskih vila – osluhnite!

U 20. stoljeću prema Mendelssohnovoj je glazbi nastao istoimeni balet *San Ivanjske noći*. 🎭

Sa slovenskog preveo: Ivica Slavić

VJEČNI MLADIĆ ERO

Vesna Perhat

Prošle smo godine obilježili dva važna jubileja hrvatske glazbene kulture: sto trideset godina od rođenja Jakova Gotovca i Ive Tijardovića. U sklopu manifestacije *Splitsko ljeto* lani je obilježena još jedna značajna godišnjica: devedeset godina od praizvedbe u Vrlici Gotovčeve opere *Ero s onoga svijeta* – i to izvedbom u Vrlici. Zašto baš u Vrlici?

Libreto za operu napisao je hrvatski književnik Milan Begović, rodom iz Vrljike koja se smatra kolijevkom Ere. Ta je varošica Begoviću bila izvor nadahnuća za priču o mladiću Mići iz bogate seoske obitelji koji se predstavlja kao siromah kako bi se uvjerio da ga njegova odabranica Dula zaista iskreno voli, stoga Vrljika predstavlja autentičnu pozornicu za scensko izvođenje ove opere.

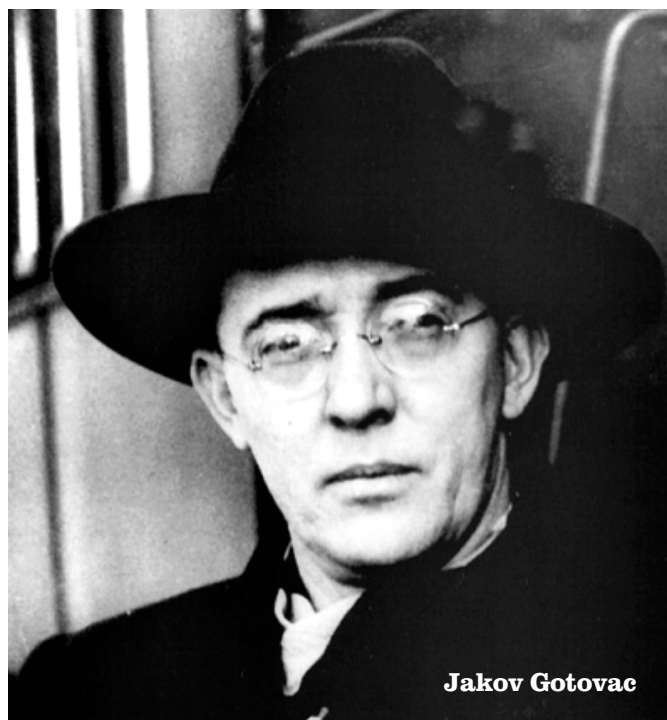
Ero s onoga svijeta komična je opera u tri čina. Gotovac ju je počeo skladati 1932. godine, a završio 1935. godine. Praizvedba je bila 2. studenog 1935. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu i danas je ova opera najizvođenije djelo hrvatske glazbene literature. Na praizvedbi je dirigirao sam Gotovac i već je tada osjetio da je publika djelo dobro primila, što su potvrdile i kasnije reprize. Izolirane skeptične stručne kritike brzo su se pokazale potpuno promašenim prosudbama. Kasnije su se neki od glazbenih

motiva, osobito završno vrličko kolo "Što na nebu sja visoko", često samostalno izvodili. Već sljedeće godine *Ero* je izveden u Brnu, potom u Ljubljani, Beogradu, Splitu, Osijeku, a ubrzo i širom Europe, u Italiji, Njemačkoj, Poljskoj, Velikoj Britaniji. Libreto je preveden na više od deset jezika.

Danas se procjenjuje da je u proteklih devedeset godina opera *Ero* izvedena u gotovo isto toliko gradova. Povjesničarka glazbe i glazbena kritičarka Jagoda Martinčević pokušala je odgovoriti na pitanje zašto je ovo djelo toliko popularno i zašto i danas,

Milan Begović

Jakov Gotovac

više od devedeset godina nakon praizvedbe, i dalje puni kazališta: "Skladatelj Jakov Gotovac, autor *Ere*, svojevremeno je komentirao: 'Ja sam počeo kao kompozitor djelovati u onoj generaciji hrvatskih kompozitora između dvaju svjetskih ratova, kojoj su cilj i umjetnička ideologija bili stvaranje reprezentativnih muzičkih djela u stilu i načinu nacionalnoga realizma, ugledajući se u velike ruske i češke majstore 19. stoljeća, želeći i muzičkoj kulturi vlastitog naroda pridonijeti što pozitivnija muzička ostvarenja i time nastaviti i dovršiti započeto djelo Vatroslava Lisinskog koje je bilo prekinuto njegovom smrću.' Tim je riječima najtočnije označio svoje mjesto i mjesto svoje opere u vremenu u kojemu je ona nastala, ali i u određenom ideološkom obliku koji je povijest glazbe nazvala nacionalnim smjerom. Trebalo je dovršiti i zatvoriti put kojim je kročio Vatroslav Lisinski, autor prve hrvatske opere, a nastavila ga je i nekolicina drugih autora..."

Albert Rierster (1906.-1975.), ugledni glazbenik iz Innsbrucka, komentirao je: "Kao što nadasve uspješan libreto Milana Begovića polazi od stare hrvatske legende, tako skladatelj Jakov Gotovac, slično kao Smetana u *Prodanoj nevjesti*, poseže duboko u riznicu glazbene tradicije svoje domovine. S krajnje istančanim osjećajem za kazalište slaže kamenčić po kamenčić stvarajući tako prekrasan šareni ornament. Mješavina sjete zatamnjenih molskim tonaliteta i raspojasane životne radosti s uskovitlanim plesnim ritmovima daje glazbi osobitu privlačnost."

Gotovac je, kao uvjereni zagovornik glazbenog nacionalnog izraza, u *Eru* pretočio autentične narodne

napjeve, ritmove i melodije povezujući ih skladno humorom, toplinom i duhovitošću. Stvorio je djelo koje nije samo komična opera već i kulturni portret jednog vremena i prostora.

Gotovac i Begović unijeli su u operu glazbene i tekstualne motive iz cijelog južnoslavenskog prostora: dalmatinske napjeve, klapske pjesme, folklor Zagore (završno kolo), slavonske svatovske melodije, makedonske i kosovske ritmove poput djevojačkih pjesama iz Gnjilana (početni zbor djevojaka *Duni mi, duni, ladane*), stvarajući djelo koje prelazi okvire lokalnog folkloru i postaje univerzalna priča o ljubavi, lukavstvu i ljudskoj toplini.

Zanimljiva je činjenica da je Gotovac osobno inzistirao na dovođenju živog konja na scenu, što je u slučaju izvedbe u Vrlici bilo relativno jednostavno, ali je na kazališnim daskama često dodatno izazivalo komične situacije.

"Nema *Ere* pred polupraznim gledalištima, nema *Ere* bez ozarenih lica u publici, nema generacije publike koja neće *Eri* dati posebno mjesto u svojem srcu", izjavio je svojevremeno redatelj Krešimir Dolenčić tvrdeći kako mu *Ero* nikada nije dosadio. ♫

Završno kolo

- Što na nebu sja visoko:
Mjesec je il' sivi sokô?
U krilo mu zvijezda pada:
zvijezda je il' moma mlada?
- Što na nebu sja visoko,
nije Mjesec nego sokô!
Što u krilu zvijezda pada,
zvijezda to je moma mlada!

***Suština ljepote je
jedinstvo raznolikosti.***

Felix Mendelssohn

www.nova-akropola.com